



# Contact

Driemaandelijks magazine van de stichting ESDA

- 02 Redactioneel Zelfportret
- 03 Overdenking Storm
- 04 Relaties Het Joodse bruidje
- 06 Dialoog De seizoenen van het leven
- 08 Op het achtergrond Binnenkijken bij de meester
- 10 Medisch Over het lichaam en de geest
- 12 Verdieping Verrassing!
- 15 Boekbespreking Eindelijk thuis – Henri Nouwen
- 16 Voedsel voor de geest De meerbedeelden
- 18 Groen! Een goede gewoonte
- 19 Ten slotte Alleen met Jezus
- 20 ESDA Contactgegevens



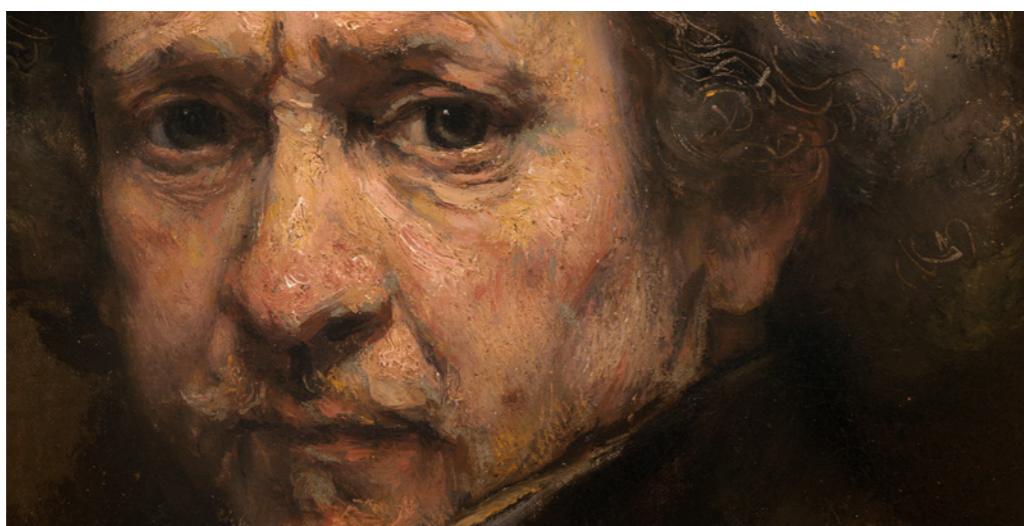
# Rembrandt.





# Zelfportret

#selfie ZELFPORTRET  
Lydia Lijkendijk



Wikipedia.com/Public Domain

Scan mij



**Mateloze bewondering heb ik voor mensen die heel goed kunnen tekenen of schilderen. Het meest voor Rembrandt, de grote meester-schilder die mensen en taferelen op indrukwekkende wijze tot leven bracht. Zelf kan ik geen rechte lijn trekken langs een liniaal. Vre-se-lijk vond ik de tekenlessen op school. Het zat er niet in bij mij, en dat bleef zo, hoeveel lessen er ook tegenaan gegooid werden. Paarden voor de zwijnen waren het. Ik vergeet nooit de radeloze blik in de ogen van de tekenleraar die mij complimenteerde met een goed gelukte boom, terwijl ik meldde dat het echt een kalf was.**

**M**aar ik kon schrijven, en dat konden anderen weer niet. Jarenlang produceerde ik wekelijks een blog, over klein leed en ander leuks. Vaak met mijn dochter in de hoofdrol. Omdat een kind nu eenmaal de gekste dingen doet of zegt, was er altijd wel wat te schrijven. Tot groot plezier van een toenemende schare volgers.

In mijn blogs, die voor de liefhebber nog wel in een archief te vinden zijn, kun je heel aardig de ontwikkeling zien van een kind dat eerst puber wordt, dan jongvolwassen, en vervolgens het nest verlaat. En van haar moeder die er een beetje ademloos achteraan hobbelt. Altijd net te laat met wijze woorden, ingehaald door de realiteit van een jong mens dat overal beter en sneller in wordt dan moeders zelf.

Vervreemdend was het als ik lezers tegenkwam die mij van alles wisten te melden over mijn kind, huis, kat, noem maar op. Het duurde altijd even voor er een lichtje ging branden: 'O, ze hebben mijn blog gelezen ...'

Wie over zichzelf schrijft, maakt eigenlijk een zelfportret. Een selfie, maar dan in tekst. Of Rembrandt letters een beetje leuk op papier kon krijgen, weet ik niet. Maar hij kon schilderen, zoals niemand anders dat kon. Zelfportretten maakte hij ook, hele reeksen: vijftig schilderijen, 32 etsen en zeven tekeningen. Je ziet daarin de ontwikkeling van een jongvolwassene naar een oude man.

Nooit gedacht, dat ik al schrijvend tot de ontdekking zou komen dat ik in de verte iets gemeen heb met Rembrandt. En toch is dat zo; wij doen in zelfportretten, hij en ik.

In 2019 gedenkt Nederland de Gouden Eeuw, naar aanleiding van de 350<sup>e</sup> sterfdag van Rembrandt van Rijn. In **Contact** willen we niet achterblijven. In dit nummer staan werken van Rembrandt centraal, en wij hebben geprobeerd daar woorden bij te vinden. Veel lees- en kijkplezier!

Persoonlijk heb ik het niet zo op storm. Het bulderen van de wind werkt op mij bepaald niet rustgevend. Door het schuine zolder-raam van mijn ouderlijk huis denderde bij de januaristorm van 1976 de hoekpan van het dak naar binnen. Alles lag aan gruzelementen. Gelukkig was er op dat moment niemand in die kamer. Maar de ravage was groot en de schrik zat er goed in.

**E**en van de bekendste stormen uit de Bijbel speelt zich af op het meer van Galilea. Temperatuurverschillen van koude luchtstromen uit de bergen die zich vermengen met de warmere luchtstromen op het meer kunnen uitmonden tot val- en zelfs wervelwinden. Zij zorgen voor onstuimige golven op het water. Matteüs gebruikt het woord *seismos* voor wat er gebeurde. Letterlijk betekent dat: beving of trilling. Onze seismograaf is van dit woord afgeleid, een toestel dat de trillingen van de aardkorst meet.

### Onheilspellend

In het verhaal van de storm op het meer van Galilea gaat het over zo'n wervelstorm. Jezus was met zijn discipelen in een boot op het meer om de oversteek naar de andere kant te maken (Matteüs 8:24; Marcus 4:37; Lucas 8:23). Jezus was in slaap gevallen en de discipelen stonden aan het roer. Los van de angst voor de onheilspellende golven, geloofden veel mensen in die tijd dat dit soort stormen werd voortgedreven door demonische krachten. Interessant is dan ook dat Jezus, toen hij door de disci-

### 'Zwijg! Wees stil!' Voor Jezus wijken de demonen

len wakker gemaakt was, eerst de storm bestraffend toesprak: 'Zwijg! Wees stil!' (Marcus 4:39). En de storm luisterde. Ging liggen. Droop af. Hiermee liet Jezus zien dat niet alleen de natuur naar hem luistert, maar dat ook de demonen voor hem wijken. Jezus sprak hierna natuurlijk ook de discipelen nog toe, en vroeg hen naar hun moed en (on)geloof.

### Geruststelling

Het is een grote geruststelling voor ons dat wij in de stormen van ons leven een beroep kunnen doen op Jezus. In het verhaal van de storm op het meer nam Jezus het roer niet over van de discipelen. Hij zat alleen maar bij hen in de boot. Wij maken onze eigen keuzes in het leven. Dat doet Jezus niet voor ons. Wel geeft hij ons zijn aanwijzingen via zijn Woord in de Bijbel en wil hij

met ons meevaren op onze levenszee. En hij is er. Oók als we ons laten leiden door onze angsten en onzekerheden. Hij heeft bewezen Heer en Meester te zijn over alles. Dus ook over de stormen in ons leven. Het gaat er niet eens zozeer om of hij die stormen doet liggen voor ons. Waar het vooral om gaat, is dat hij in onze levensboot zit. Dat hij ons vandaaruit richting kan geven. En het gevoel er niet alleen voor te staan, hoe heftig het leven soms ook is. Hij wil ons rust geven als op een kalme, gladde zee.

**STORM**  
Joanne Balk

*De storm op het meer van Genezareth, 1633, olie op doek*



overdenking



# Het Joodse bruidje

HET JOODSE  
BRUIDJE  
Glenn Ripassa

Rembrandt schilderde *Het Joodse bruidje* rond 1665. We zien een echtpaar waarvan de man de vrouw liefdevol aanraakt. Inmiddels weten we dat het schilderij een afbeelding is van Isaak en Rebekka. Vincent van Gogh is twee eeuwen later bij de opening van het Rijksmuseum. Daarna schrijft hij in een brief dat hij geraakt is door dit schilderij. 'Wie het werk ziet, voelt meteen dat het over intimiteit gaat.'

**H**oe zorg je ervoor dat er romantiek, intimiteit en liefde blijven in je huwelijk? Dat je relatie hetzelfde gevoel bij je blijft oproepen als Rembrandt in het schilderij heeft weergegeven?

Als je lang samen bent, blijft het belangrijk elkaar het gevoel te geven dat de ander speciaal is.

## Hier een aantal praktische tips:

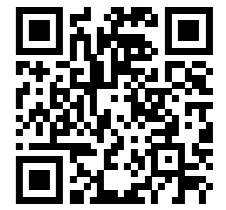
- Maak tijd voor elkaar. Zorg bijvoorbeeld dat je avondjes uit hebt. Of dit nu elke week is of een keer per maand, probeer vast te houden aan deze afspraken.
- Schrijf oprechte en betekenisvolle kaarten voor elkaar op jullie huwelijksdag: schrijf de redenen op waarom je van je partner houdt. In moeilijke tijden kun je teruggrijpen op deze teksten.
- Verras de ander met spontane cadeautjes. Je weet waar je partner van houdt, wat hij of zij leuk vindt. De cadeautjes hoeven niet duur te zijn. Het gaat immers om de gedachte erachter, het gaat om de mooie herinnering die het cadeautje oproept. Geef de cadeautjes op momenten die niet vanzelfsprekend zijn.
- Maak een picknickmand klaar met haar of zijn favoriete levensmiddelen en maak een fiets- of wandeltocht.



Wie het werk ziet, voelt meteen dat het over **intimiteit** gaat



Scan mij



*Het Joodse Bruidje*,  
ca. 1665, olie op doek.

## Samen groeien

Door de jaren heen zijn jullie beiden veranderd. Het leven heeft jullie getekend door z'n mooie momenten maar ook door verdriet en tegenslagen. Misschien heeft ziekte jullie pad gekruist. Degene aan wie je lang geleden het ja-woord hebt gegeven, is niet meer dezelfde persoon. Beiden zijn jullie wijzer geworden en hebben jullie geleerd van de levenservaringen. De kijk op het leven kan veranderd zijn, net als je visie op essentiële zaken.

Als je een gezond huwelijk nastreeft, moet je deze veranderingen accepteren. Van belang is dat je deze groei samen doormaakt, niet apart. Dit zou je kunnen doen door:

- Begrip te hebben voor de verandering van de ander. Zorg ervoor dat jullie in gesprek blijven hierover. Waarin verander jij of is je partner veranderd? Waar heeft dit mee te maken en hoe kunnen jullie beiden hiermee omgaan?
- Samen interesses te ontwikkelen. Bijvoorbeeld door je samen te verdiepen in de verschillende 'keukens' van de wereld, een gezamenlijke sport uit te oefenen, samen dezelfde series kijken. Het is belangrijk dat je iets doet waar je als stel naar uitkijkt.

## Het belangrijkste

Het belangrijkste is dat je van elkaar blijft houden, wat je samen ook hebt meegeemaakt. Dit zorgt ervoor dat anderen zullen zeggen: 'Als je naar dat stel kijkt, weet je dat in die relatie intimiteit en liefde heersen.'





# De seizoenen van het leven

DE SEIZOENEN VAN  
HET LEVEN  
Jacob Engelgeer

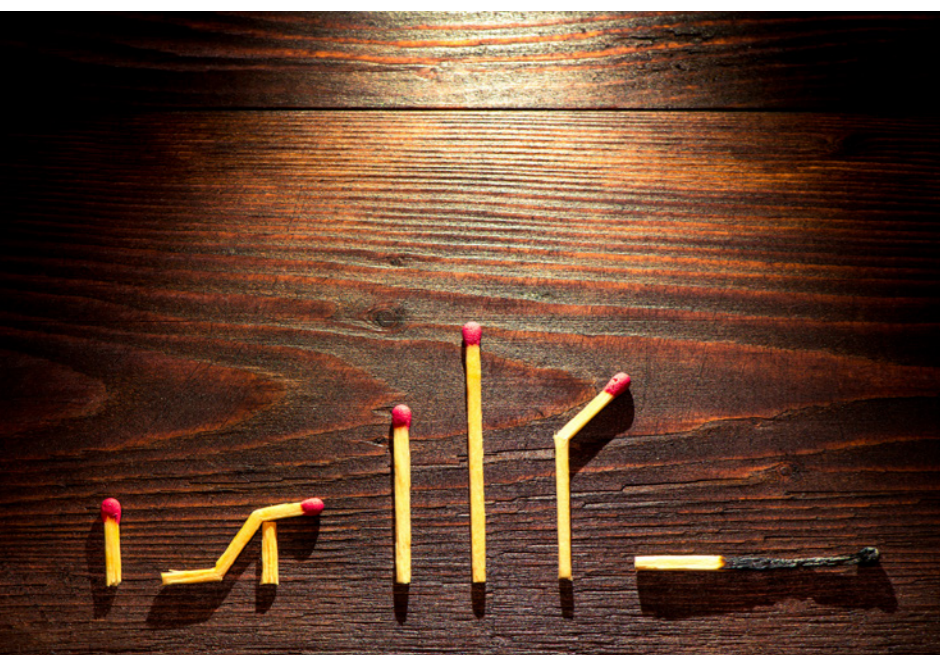
Wij kennen een seizoen voornamelijk als een jaargetijde, een periode van drie maanden waarin er veranderingen plaatsvinden in de natuur. Het is een doorgaand proces van tot leven komen, groeien, oogsten en rust. Vraag je een gemiddeld mens naar de vier seizoenen, dan zal hij je vertellen over de verschillende jaargetijden. Soms vanuit een meteorologische benadering, zoals de stand van de zon ten opzichte van de aarde. Maar je kunt seizoenen ook benaderen als het ritme van ons eigen leven.

Ons levensritme kun je indelen in geboren worden, groeien en ontwikkelen. Dat is de periode dat je in de bloei van je leven komt. Daarna volgt de herfst, waarin je de oogst binnenhaalt van wat je hebt bereikt. Dan komt de laatste fase van je leven, die je over het algemeen in relatieve rust doorbrengt. Het is een periode van bezinning waarin je terugkijkt op je leven en de balans opmaakt. Vervolgens breekt het moment aan waaraan geen mens kan ontkomen: het sterven. Je slaapt in, maar in het vertrouwen op een nieuwe

→ **Het ervaren van Gods nabijheid is van wezenlijk belang**

hemel en een nieuwe aarde. Deze indeling in fasen van ons leven vertelt ons echter niet wat ons binnen die periodes allemaal kan overkomen. En dat is nogal wat.

bedya/Shutterstock.com



## Ongrijpbaar

Prediker beschrijft het als volgt: 'Voor alles wat gebeurt is er een uur ... Er is een tijd om te baren en een tijd om te sterven, een tijd om te planten en een tijd om te rooien ... Er is een tijd om te huilen en een tijd om te lachen, een tijd om te rouwen en een tijd om te dansen ...' (Prediker 3:1-4). Deze diversiteit kennen we uit ervaring. Vanaf het moment dat we geboren worden, hebben we te maken met die verschillende fasen van het leven. Soms zijn het goede periodes, maar soms ook niet. Op het ene moment hebben we zelf de touwtjes in handen en op het andere juist weer niet. Het leven is lang niet zo maakbaar als velen denken, eerder ongrijpbaar. Tussen geboorte en sterven zit een niet te voorspellen leven. Sommige kinderen leven niet lang na hun geboorte, anderen groeien uit tot volwassenheid en bereiken een hoge leeftijd. En juist omdat het leven zo ongrijpbaar en onvoorspelbaar is, is het ervaren van Gods nabijheid van wezenlijk belang.

## God ervaren

God ervaren, zijn warmte en nabijheid voelen, zijn hand op je hoofd, het is toch vooral een kwestie van er voor open staan. Als je dat doet, zul je ervaren dat God jou zijn aandacht schenkt als een steun in je rug en de grond onder je voeten. Er zijn situaties genoeg in het leven van alledag waarin je die steun hard kunt gebruiken, die grond onder je voeten wilt voelen en niet wilt wegzinken in het moeras van tegenslagen en verdriet. O ja, zolang het je goed gaat is er niets aan de hand. Je geniet van de welvaart, hebt een dak boven je hoofd, voldoende brood op de plank. Je gezondheid is oké en je merkt weinig tot niets van de drastische bezuinigingen in de gezondheidszorg. Het ontbreekt je aan niets. Maar wat als het je nu eens wel tegenzit?



Links: *Terugkeer van de verloren zoon*, ca. 1668, olie op doek.

Rembrandts *Terugkeer van de verloren zoon* is een mooie weergave van Gods nabijheid afgebeeld in menselijke relaties.



Boven: *Terugkeer van de verloren zoon*, 1642, pen en inkt.

## Tegenslag

Mensen raken hun baan kwijt en gaan onzekere tijden tegemoet. Velen worden ziek of verliezen hun dierbaren. Kinderen komen om als gevolg van een dramatisch ongeval. Families hebben ruzie en de vetes lijken onoplosbaar. Gezinnen gaan door een diep dal van spanning en verdriet. Kinderen raken getraumatiseerd als gevolg van ouderlijk wangedrag. Maar ook omgekeerd, ouders zijn radeloos omdat ze hun kinderen zien ontsporen en ze lijken geen grip op de situatie te kunnen krijgen. Juist dan heb je behoefte aan de nabijheid van God.

## Gods beeld

God heeft ons gemaakt naar zijn beeld, zodat we op hem lijken in doen en laten. Gods nabijheid heeft dan ook veel te maken met de manier waarop wij hem weerspiegelen in het leven van alledag.

Zijn naam 'Ik zal er zijn' (Exodus 3:14) wordt dan ook vooral zichtbaar in onze nabijheid en onze aanwezigheid. Mens zijn in naam van God is dan ook: jij bent er, jij bent dichtbij, jij bent degene die naast de ander staat tijdens de seizoenen van het leven.



## Dialog

Het 2<sup>e</sup> kwartaal van het boekje *Dialog* is gewijd aan de seizoenen van het leven. *Dialog* is een halfjaarlijkse uitgave van de Adventkerk. Bestel *Dialog* via [www.servicecentrum-adventist.nl](http://www.servicecentrum-adventist.nl).



# Binnenkijken bij de meester

BINNENKIJKEN BIJ  
DE MEESTER  
Aafje Bruinsma

Vanaf de eerste verdieping van het patriciërshuis in hartje Amsterdam zie ik de ruime, statige, zwart-wit betegelde hal. Er zijn hoge glas-in-loodramen die veel licht binnenlaten. Alles is zoveel mogelijk in de oorspronkelijke stijl gebleven of daarin teruggebracht. Dit is de woning waar Rembrandt Harmenszoon van Rijn woonde van 1639 tot 1658.

Het is dan zijn glorietijd, vooral financieel gezien, en dat is zichtbaar! Naast de hal bevindt zich de Sijdelcaemer (zijkamer) waar hij zaken deed. Daar ontving hij zijn klanten die er konden kennismaken met zijn werk. Hij verkocht er ook kunst van andere Hollandse meesters en van Vlaamse en Italiaanse schilders. En uiteraard onderhandelde hij daar over opdrachten. Zo kreeg hij in 1639 de opdracht voor een groot schilderij van een groep Amsterdamse schutters, dat wij nu als *De Nachtwacht* kennen.

## Meester van licht en donker

Achter deze Sijdelcaemer bevindt zich de kamer waar Rembrandt zijn etsen maakte. Op een metalen plaat, voorzien van een mengsel van asfalt, hars en was, tekende Rembrandt met een etsnaald zijn voorstellingen: veel bijbelse taferelen, scènes uit het dagelijkse leven en landschappen, en dat alles op heel kleine schaal. Ook hier toont hij zich de meester van licht en donker. Eén van mijn favoriete etsen is *De schelp* uit 1650, de tweede staat. Van een ets kun je

*De schelp*  
(Conus Marmoreus),  
1650, ets.



namelijk meer afdrucken maken. Soms bracht Rembrandt later nog veranderingen op de plaat aan, hetzij rechtstreeks, hetzij nadat hij weer etsgrond had aangebracht. Dan moest de plaat opnieuw in het zuurbad om op de uitgekraste lijnen in te werken. Daarna werd de plaat schoongemaakt en gewassen, en vervolgens geïnt en afgedrukt op papier. Een afdruk na aangebrachte veranderingen heet 'de tweede staat'. In deze Sijdelcaemer worden nu elke dag demonstraties van Rembrandts etstechniek gegeven.

## Schuldeisers

De Sael was het woon- en slaapvertrek van de familie. Hier woonde de schilder met Saskia en de vier kinderen die zij samen kregen, en van wie alleen Titus, de jongste, in leven bleef. Er hangen nu schilderijen van zijn leerlingen. De meubels die hier en in de rest van het huis staan zijn niet origineel, maar na de restauratie toegevoegd. Rembrandts financiële geluk nam namelijk een keer, waardoor hij huis en boedel kwijt raakte aan zijn schuldeisers.

## Planten en luizen

In de Groote Schildercaemer - ruim, met veel licht, op het noorden - ruikt het naar terpentijn en lijnolie. Je ziet er de pigmenten die Rembrandt gebruikte: aardkleuren als omber, oker en siena, maar ook verf op basis van planten en luizen en fijngemalen mineralen. En uiteraard ook wit, in die tijd loodwit, dat nu vanwege de giftigheid niet meer wordt toegepast. De poeders werden in kleine hoeveelheden met lijnolie tot een

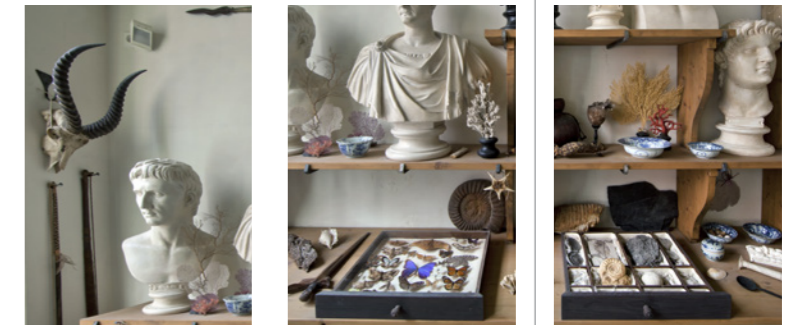
pasta gewreven, omdat de verf anders uitdroogde. Vandaar dat er ook kachels stonden om de lijnolie te stoken, de ruimte te verwarmen voor het drogen van de schilderijen en bovendien voor zijn modellen.

## Exotische attributen

In de Kunstcaemer vinden we de, soms exotische, attributen die hij voor achtergrond en decoratie van zijn schilderijen gebruikte. Zeker voor zijn bijbelse voorstellingen had hij die nodig. Helaas is ook die collectie bij zijn faillissement in 1656 verloren geraakt en later vervangen door vergelijkbare voorwerpen. Maar ook in zijn latere huurwoning bleef hij verzamelen!

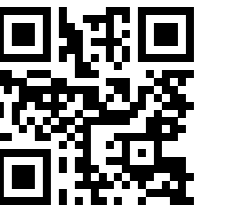
## In Rembrandts Schildercaemer ruikt het naar terpentijn en lijnolie

Boven op zolder is er dan nog het schildersatelier voor zijn leerlingen. Hij kon daar vier of vijf leerlingen laten werken. Zij kregen al doende, met Rembrandt als leermeester, het hele schilderproces onder de knie.



Museum Het Rembrandthuis, met Rembrandts atelier (links) en wat details uit de kunstkamer (boven).  
Foto's: Kees Hageman

Scan mij





# Over het lichaam en de geest

OVER HET  
LICHAAM EN DE  
GEEST  
Bert Brinkman

*De anatomische les van dr. Nicolaas Tulp toont de beroemde dr. Tulp, arts en politicus, die een arm ontleedt. Op dit schilderij van Rembrandt wordt Tulp omringd door een aantal deftig geklede mannen: uit het barbiersvak afkomstige chirurgijns. De academisch opgeleide arts maakte hen wegwijs in de anatomie. Zij deden het medische handwerk, alles waarbij gesneden moest worden.*



*De anatomische les van dr. Nicolaas Tulp, 1632, olie op doek.*

Over Rembrandts meesterschap, de levendige portretten en het mooie spel van licht en donker, hoef ik u niets te vertellen. Het is tenslotte Rembrandt. Laat me u meenemen in de medische wereld van toen.

## Openbare les

Het is 31 januari 1632. In de Waag in Amsterdam ligt het lichaam van Aris Kindt, eerder op die dag opgehangen voor diefstal. Eens per jaar werd een lijk ontleed in het bijzijn van de leden van het gilde. Om voor de hand liggende redenen gebeurde dit altijd in de winter.

De gewoonte om deze anatomische les in het openbaar te doen, en zo kennis van de

anatomie over te brengen, begon in Leiden. De les was niet alleen voor beroepsmatig geïnteresseerden, ook het publiek kon de sectie bijwonen. Het Anatomisch theater in Leiden bood plaats aan vierhonderd toeschouwers. Later vond deze gebeurtenis ook in andere steden plaats, waaronder Amsterdam. Hier legde Rembrandt dit tafereel vast.

Rembrandt heeft nog een keer zo'n les geschilderd van een zekere doctor Deyman. Dit werk is helaas bij een brand ernstig beschadigd, en is daardoor minder bekend geworden. Het is te zien in het Amsterdam Museum.

## Omslag in het denken

Het doen van zelfstandig onderzoek van de anatomie was een gevolg van een omslag in het denken over het menselijk lichaam. Vanaf de 2<sup>e</sup> eeuw na Christus gold de leer van Galenus als waarheid. Hij dacht dat er zich vier sappen in het lichaam bevonden: bloed, gele gal, zwarte gal en slijm. Verstoring in de verhoudingen tussen deze sappen leidde tot ziekte, veronderstelde hij. Zijn opvattingen waren tot in de 16<sup>e</sup> eeuw onbetwist.

*Dit schilderij staat voor de zoekende, kritische geest* ←

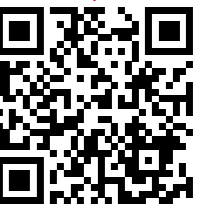
Rond 1543 publiceerde de Vlaming Vesalius (1514–1564) zijn gedachten over de werking van het menselijk lichaam. Die gedachten baseerde hij op eigen waarneming en onderzoek. Onze kennis van nu is vele malen groter dan toen, maar de basis hiervoor is gelegd door het zelfstandig denken van Vesalius.

## Zoekende geest

Dit schilderij van Rembrandt is dus meer dan het beeld van een groep mannen met een wat lugubere hobby. Meer dan de sublieme schildertechniek van Rembrandt. Het staat voor de zoekende, kritische geest. Die niet gelooft op gezag, maar die onderzoekt en zelf denkt. In veel maatschappelijke verbanden is zo'n zoekende geest niet altijd even populair, maar de enige weg naar vooruitgang. Rembrandt bracht het treffend in beeld.

*De anatomische les van dr. Nicolaas Tulp is te zien in het Mauritshuis in Den Haag.*

Scan mij





# Verrassing!

VERRASSING!  
Tom de Bruin

In een *Contact* vol Rembrandt, kom je opeens een pagina tegen die anders is. Geen Rembrandt, maar een leerling van hem ... en een modern schilderij. Net als *Contact* zit de Bijbel vol met zulke verrassing. Vreemde verhalen die niet lijken te passen. Maar ook die verhalen hebben hun doel.

In Exodus 4:24–25 komen we zo'n vreemd verhaal tegen. Mozes is weggegaan uit Egypte, is getrouwd met Sippora, is gekozen door God om de Israëlieten te bevrijden, en is terug op weg naar Egypte en zijn broer. Hij gaat zijn roeping vervullen. Onderweg gebeurt iets heel vreemds. Terwijl Mozes, Sippora, zijn kinderen, en de rest van zijn reisgezelschap slapen, komt de Heer. De Heer wil Mozes doden. De Bijbel geeft geen reden, zegt niet wat Mozes nu opeens verkeerd heeft gedaan, maar zegt alleen dat Mozes gedood zal worden door God.

## Bloedbruidegom

Het voelt een beetje vreemd dat God Mozes kiest om de Israëlieten te bevrijden, en dan in een adem door probeert hem te vermoorden. Toch is dat voor mij niet het vreemdste van dit verhaal. Sippora pakt een scherpe steen en besnijdt haar zoon. Ze pakt het bloedige stukje huid, raakt Mozes' voeten aan en noemt hem bloedbruidegom. Dan laat de Heer hem met rust. Exodus maakt er verder geen woord aan vuil, en Mozes gaat verder alsof er niets gebeurd is.

## God doorsnijdt de schets

In een schets van een van Rembrandts leerlingen (zie pagina 14) zien we dit intrigerende verhaal afgebeeld. Precies het verrassingsmoment is getekend. Duidelijk zijn de twee werelden van het verhaal. Je ziet meteen een sereen landschap met huisje, boompje, beestje. De ezel lijkt totaal onverast en onbezorgd door de heftige strijd die op nog geen meter van hem vandaan plaatsvindt. Recht door de schets snijdt een rookkolom, God zelf. Op precies dezelfde manier waarop dit moeilijke verhaal het





# Boekbespreking

BOEKBESPREKING  
Reinder Bruinsma

## Eindelijk thuis – Henri Nouwen

Ongeveer een jaar voor zijn dood in 1669 schilderde Rembrandt van Rijn het beroemde doek *De Terugkeer van de Verloren Zoon*. Het schilderij van ruim twee bij twee meter werd in 1766 aangekocht door Catherina de Grote. Het bevindt zich sindsdien in de Hermitage in St. Petersburg.

**H**enri Nouwen (1932–1996) was een van oorsprong Nederlandse katholieke priester. Hij zag in 1983 voor de eerste keer een reproductie van het schilderij. Sindsdien liet het ontroerende beeld van de vader die zijn ‘verloren’ zoon bij zijn terugkeer zegent hem niet meer los. Het lukte hem om in 1986 de Hermitage te bezoeken en het schilderij urenlang van nabij te bekijken.

### Radicale wending

Een aantal jaren later schreef Nouwen een boek over de invloed die het schilderij op zijn leven heeft gehad. Het speelde een belangrijke rol in zijn besluit om zijn bestaan een radicale wending te geven. Nouwen had zich ontwikkeld tot een prominent docent aan de Amerikaanse Harvard Universiteit. Hij gaf lezingen op allerlei plaatsen in de wereld en was de auteur van vele boeken. Maar hij kwam tot de conclusie dat dit alles hem niet beviel. In 1986 nam hij zijn intrek in de *L'Arche Daybreak* gemeenschap in de omgeving van Toronto. Daar gaf hij tot zijn dood in 1996 een nieuwe vervulling aan zijn leven als pastor van de mensen met een verstandelijke beperking en hun verzorgers die daar woonden.

### Afgedwaald

Nouwen meende in het schilderij iets van de tragiek van Rembrandts leven te ontdekken. Maar het belangrijkste was dat hij zichzelf kon identificeren met de hoofdpersonen van het schilderij. Net als de jongste zoon was hij in zijn leven van huis afgedwaald ‘naar een ver land’. Deze zoon had zijn vaderlijk huis verlaten, maar besloot op een gegeven moment terug te gaan en aan de lange, moeilijke terugreis te beginnen. Net als de jongste zoon raakte Nouwen er ook steeds meer van overtuigd dat hij gehoor moest geven aan dat diepe verlangen om echt ‘thuis’ te komen.

### Parallellen

Maar Nouwen zag ook een parallel tussen zichzelf en de houding van de oudste zoon, die vol wrok reageerde op de liefde van de vader. Hij wordt op het schilderij door Rembrandt heel afstandelijk uitgebeeld.

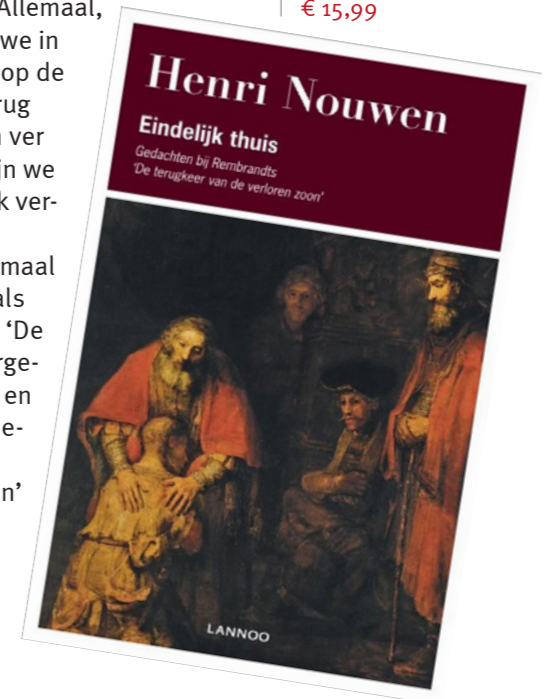
## Allemaal moeten we worden als de liefdevolle vader

Vervolgens vertelt Nouwen in dit boek over de parallel tussen hemzelf en de vader. Zonen, zegt hij, moeten vaders worden en zover komen dat zij niet alleen zegen ontvangen, maar ook anderen zegenen. De handen van de vader—van de goddelijke Vader—zijn onze handen!

### Diepgang

Dit boek is niet ingewikkeld en bevat geen technische theologische termen. Maar het is wel een boek met diepgang. Nouwen stelt zich heel kwetsbaar op en nodigt ook ons uit dat te doen. Allemaal, zegt Nouwen, lijken we in bepaalde opzichten op de jongste zoon, die terug moet komen ‘uit een ver land’. En allemaal zijn we vaak als de met wrok vervulde, oordelende, oudste zoon. En allemaal moeten we worden als de liefdevolle vader. ‘De vaderhanden die vergeven, troosten, helen en een feestmaal aanbieden, moeten onze eigen handen worden’ (blz. 145).

Henri Nouwen, *Eindelijk thuis*. *Gedachten bij Rembrandts ‘De terugkeer van de verloren zoon’*, Uitgave Terra-Lannoo 2011, ISBN 9789020999792 € 15,99



School van Rembrandt, *De Engel des Heren valt Mozes aan en Sippora besnijdt haar zoon om Gods toorn te verzachten*, 17e eeuw, pen en inkt, aquarel op papier.



positieve en goede reddingsverhaal van Exodus doorsnijdt, snijdt God in de schets. In deze schets is te zien welke emoties Mozes heeft doorgemaakt. Angst, verrassing, schok. Net als wij als bijbellezers geschokt zijn door het verhaal zelf. De reactie van Sippora laat deze leerling van Rembrandt niet zien. Het meest schokkende laat hij weg. Het schilderij van Hancock (zie pagina 12), daarentegen, laat niets aan de verbeelding over.

### Collectie vlakken en kleuren

Mozes zweeft als een ongeboren kind in het donker. Hij lijkt net gewekt, maar tot meer dan verwacht. Hij ziet nu opeens hoe ondoordringelijk God is, die geen mens is, geen rookkolom, maar een onbegrijpelijke collectie vlakken en kleuren. Een collectie fragmenten, die wij als mens nooit zullen doorgronden. Mozes is verwonderd over God, maar ook bang. Mozes snapt nu hoe gevaarlijk het is om Gods spreekbuis te zijn. Niet alleen Mozes' leven zal ingrijpend veranderen, ook Sippora schrikt wakker tot een nieuw leven. Ze is zo geschrokken dat

ze niets meer is dan een gillende geest. En tussen haar witheid en Mozes' donkere achtergrond staat alleen het bloed van hun kind. Het bloed dat letterlijk tussen hen staat, maar hen ook verbindt als bloedbruid en -bruidegom. Het bloed van de besnijdenis, het teken van verbond tussen God en mens (Genesis 17:9–14). Bloed dat binnenkort in Egypte het teken van redding zal zijn in de laatste plaag (Exodus 12:21–23).

### God openbaart zichzelf

Uiteindelijk is het verhaal minder vreemd dan eerst gedacht. Net als Jakob mag Mozes 's nachts met God worstelen en God beter leren kennen. Als Gods profeet, die namens God zal spreken, openbaart God zichzelf aan Mozes. Mozes die twijfelde over zijn roeping, die nog worstelde met zijn plek in de wereld, die zijn oudste zoon nog niet volgens het verbond heeft besneden, ziet God voor wie hij is. Mozes kent God. En zijn leven, en dat van zijn familie, is nooit meer hetzelfde.

14

verdieping



15

boekbespreking



# De meerbedeelden

DE MEERBEDEELDEN  
Jeroen Tuinstra

Recentelijk leverden de schilderijen van Rembrandt aanzienlijk meer geld op, dan de veilinghuizen hadden voorzien. Zo werd het schilderij *Portret van een dame van 62 jaar, mogelijk Aeltje Pieterdr. Uylenburgh* geveild voor bijna 30 miljoen euro, terwijl ze het op een waarde van 6 tot 9 miljoen hadden geschat. Dit in schril contrast met hoe Rembrandt uiteindelijk eindigde, failliet door een leven op te grote voet. Rijkdom kan gezien worden als een zegen of juist als een vloek.

## Perfect of succesvol

Jezus leek het niet zo hoog op te hebben met de meerbedeelden. Ook in dit stuk lezen we over een confrontatie tussen Jezus en, zoals later blijkt, een rijke jongeman. Zijn vraag lijkt in eerste opzicht onschuldig, maar het woord dat de jongeman gebruikt voor goeds, betekent eigenlijk meer 'perfect'. Hij vraagt dus hoe perfect of hoe succesvol hij moet zijn om het eeuwige leven te krijgen. Jezus wijst hem natuurlijk terecht, er is maar één die perfect is en dat is God.

Deze ambitieuze jongeman was in de ogen van de samenleving al behoorlijk op weg om perfect of succesvol te zijn. Maar was het voldoende om het eeuwige leven te krijgen? Volgens Jezus niet, succes is niet af te meten aan hoeveel geld je hebt, maar aan wat je met je geld doet. Hij stuurt de jongeman dan ook naar huis met de opdracht om iets bijzonder goeds te doen met z'n geld. Dit tot grote teleurstelling van de jongeman, want hij wilde best goeds doen, maar nou ook weer niet zó goed.

## Hart onder de riem

Jezus keert zich om naar zijn volgelingen, die blijkbaar net zo teleurgesteld waren. Als die ambitieuze rijke jongeman al niet het eeuwige leven kon krijgen, welke kans zouden zij dan hebben. Jezus steekt ze een hart onder de riem: 'Het is voor rijke mensen heel moeilijk om in Gods nieuwe wereld te komen. Je zult nog eerder een kameel door het oog van een naald zien gaan!' De failliete Rembrandt lijkt dus meer kans te maken dan de koper van zijn schilderij.

- 1 Heb jij wel eens met de gedachte rondgelopen of u wel goed genoeg bent voor Gods nieuwe wereld? Hoe goed denkt u dat u moet zijn?
- 2 Waarom denk jij dat het zo moeilijk is voor 'rijke mensen' om in Gods nieuwe wereld te komen? Als je veel geld hebt kun je toch ook veel goeds doen?
- 3 Hoe zou jij reageren als u de jongeman was in het verhaal? Zou u zomaar naar huis gaan en alles verkopen en weggeven? Of zou je net zo teleurgesteld zijn?

Portret van een dame van 62 jaar, mogelijk Aeltje Pieterdr. Uylenburgh, 1632, olie op doek.



16

voedsel voor de geest

**Website**  
Voor het aanbod van onze gratis cursussen verwijzen we je naar onze website [www.esda-online.nl](http://www.esda-online.nl)

**Voorbede**  
Iedere maandagmiddag om 13.30 uur doen we voorbede voor wie ons daarom vragen. Jouw gebedsverzoeken zien wij graag tegemoet op [esda@adventist.nl](mailto:esda@adventist.nl)

## Bijbelgedeelte

Er kwam een jonge man bij Jezus. Hij vroeg: 'Meester, wat voor goeds moet ik doen om het eeuwige leven te krijgen?' Jezus zei tegen hem: 'Waarom vraag je mij wat goed is? Alleen God is goed. Als je eeuwig wilt leven, houd je dan aan Gods regels.' 'Welke regels?', vroeg de man. Jezus antwoordde: 'Je mag niemand vermoorden. Je mag niet vreemdgaan. Je mag niet stelen. Je mag niet liegen. Je moet respect hebben voor je vader en je moeder. En je moet evenveel houden van de mensen om je heen als van jezelf.' Toen zei de man: 'Ik houd me aan al die regels. Wat kan ik nog meer doen?' Jezus zei tegen hem: 'Als je volmaakt wilt zijn, ga dan naar huis. Verkoop alles wat je hebt en geef het geld aan de armen.

Dan zul je in de hemel een grote beloning krijgen. Als je alles weggegeven hebt, kom dan terug en ga met mij mee.' Toen de man dat hoorde, liep hij teleurgesteld weg. Want hij was erg rijk. Matteüs 19:15–22 (BGT)

## Kort gebed

Grote God,  
Dank u voor mensen zoals Rembrandt en zovelen anderen die met hun talenten ons leven hebben verrijkt. Maar we danken u ook voor de diverse talenten die u aan ons allemaal hebt gegeven. Help ons die te gebruiken op een manier waaraan u plezier beleeft en waarmee we de wereld om ons heen een klein beetje meer kleur kunnen geven. Amen.

17

voedsel voor de geest



# Een goede gewoonte

EEN GOEDE  
GEWOONTE  
Marie Rahajaan

Elk jaar in januari neem ik mijzelf voor om een aantal goede gewoontes aan te leren, zoals meer water drinken, vaker op tijd naar bed en regelmatig sporten. Daarnaast wilde ik dit jaar meer boeken lezen en minder netflixen.

Op 1 januari begon ik daarom aan *The Happy Project* van Gretchen Rubin. Zij neemt de lezer mee in haar queeste om gelukkiger te worden door zich gedurende een jaar elke maand op een specifiek aspect van haar leven te richten, bijvoorbeeld haar huwelijk, haar kinderen of haar werk.

## Spelen

In de vierde maand legde zij haar focus op 'play'. Dit begrip omhelst alle bezigheden die je niet doet uit noodzaak of om geld mee te verdienen. In haar geval was dit bijvoorbeeld het lezen van kinderboeken. Om haar geluk te vergroten, startte zij daarom een leesclub waarbij de leden alleen kinderboeken bespraken.

In mijn geval is dat het bezoeken van tentoonstellingen. Veel van mijn dierbare herinneringen zijn gekoppeld aan expositie, waaronder de Rothko chapel in Houston Texas, de solotentoonstelling van Martin Creed in museum Voorlinden of toen ik voor het eerst een Jackson Pollock zag in het Museum of Modern Art in New York.

Proefopnames  
voor onderzoek  
*Nachtwacht* in het  
Rijksmuseum.  
Foto: Daniel Maissan

## Rembrandtjaar

Mijn liefde voor kunst wordt momenteel tevens gevoed doordat 2019 tot Rembrandtjaar bestempeld is. Verschillende televisieprogramma's besteden aandacht aan de schilder die dit jaar precies 350 jaar geleden stierf. Musea door het hele land programmeren expositie rond een van de beroemdste kunstenaars van Nederland. Zes jaar geleden was ik getuige van de inhuizing van *De Nachtwacht*. Als assistent van de hoofd directievoerder van het Rijks Museum mocht ik bij dit unieke moment aanwezig zijn. Vanaf juli wordt dit schilderij onder het toezicht van de bezoekers van de Ere-galerij gerestaureerd en onderzocht, als onderdeel van het Rembrandtjaar.

## Levensduur verlengen

Restauratie is een vorm van duurzaam met materialen omgaan. In het geval van kunstwerken, zoals *De Nachtwacht*, ligt de nadruk meer op de esthetiek. Desondanks is onderhoud een manier om de levensduur te verlengen. Iedereen pleegt van tijd tot tijd onderhoud. Is het niet aan de auto of fiets dan is het wel aan het huis. In mijn geval zou ik vaker naar de kleermaker moe-

## Restauratie is een vorm van duurzaam met materialen omgaan

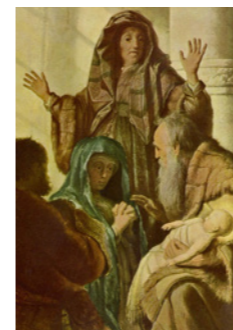
ten om een jurk in te laten nemen of een broekspijp te verkorten. Dit voornemen kan wellicht ook op mijn lijst van goede gewoontes. Ik weet in elk geval zeker dat ik van het resultaat gelukkiger wordt.

Scan mij



Daags na het overlijden van Rembrandt werd het schilderij *De lofzang van Simeon* onvoltooid in zijn atelier aangetroffen. Men gaat er daarom van uit dat dit het laatste doek is geweest waaraan Rembrandt 350 jaar geleden heeft gewerkt. De redactie wist dan ook meteen welk werk van Rembrandt mij als schrijver van de rubriek Ten slotte ten deel moest vallen ...

Ik vond het heel treffend te ontdekken dat Rembrandt in het begin van zijn loopbaan Simeon op nog twee schilderijen heeft afgebeeld. Uit 1628 stamt *De profetie van Simeon aan Maria* (a). Rembrandt was toen 22 jaar oud. In 1631 volgde de eerste versie van *De lofzang van Simeon* (b). Beide vroege werken zijn imposant, dynamisch, uitbundig. Rembrandt etaleert zijn vakmanschap en lichtspel.



a Detail



b Detail

## Baby Jezus

Wat hij schilderde staat beschreven in Lucas 2:25-35. Zoals het hoort, wordt baby Jezus in de tempel door Jozef en Maria aan de Heer aangeboden. Maar voordat de priester de kans krijgt om de kleine Jezus omhoog te tillen, zijn de twee oude handen van Simeon hem voor. Hij is door de Geest geleid naar de tempel gekomen en weet dat dit kind de lang verwachte Messias is. Met Jezus in zijn armen spreekt hij een lofzang uit. Dan zegent hij Jozef en Maria en vertrouwt Maria toe hoe het leven van Jezus een enorme impact zal hebben, maar dat tegelijk zijn levensloop niet altijd gladjes zal verlopen. Meteen daarna neemt de stokoude profetes Hanna het woord van Simeon over.

## Lofzang

Dat heeft Rembrandt dus allemaal in die vroege werken uitgebeeld. En ik vraag me dan af waarom hij aan het eind van zijn leven, op 63-jarige leeftijd, besluit nóg een keer *De lofzang van Simeon* te schilderen. De motivatie daarvoor heeft hij meegenomen in zijn graf in de Westerkerk. Wij moeten het doen met wat hij ons laat zien:

# Alleen met Jezus

ALLEEN MET JEZUS  
Rudy Dingjan



*De lofzang van Simeon*,  
1669, olie op doek.

Het lijkt haast wel een eenvoudig stilleven geworden. De vrouw op de achtergrond heeft iemand anders later toegevoegd. Maar was dat wel Rembrandts opzet? Volgens mij niet. In tegenstelling tot zijn eerdere werken moest het in deze laatste versie blijven bij Simeon met baby Jezus. Die twee alleen. Geen imposante tempel met knap lichtspel, geen rijke priester gewaden, geen Jozef met een paar tortelduiven, of profetes Hanna die komt aanlopen. Geen Maria die een waarschuwing ontvangt. Alleen Simeon met baby Jezus ...

Met gesloten ogen dankt Simeon God voor dit kind. Al het andere doet nu even niet ter zake. Gewoon Simeons momentje met God en zijn Zoon. Kan het zijn dat Rembrandt, die zijn einde voelde naderen, ons wilde meegeven dat het uiteindelijk daar om draait, zonder enige poespas?







Vroeger  
was alles  
beter

**Vooruitblik** Heb je ook zo genoten van deze **Contact?** Het volgende nummer verschijnt in juni, met als thema **Retro**. Onze tijdmachine staat op je te wachten!

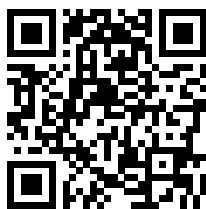
**Contact** is een gratis uitgave van het ESDA-instituut, onderdeel van het Kerkgenootschap der Zevende-dags Adventisten.

*Wilt u CONTACT niet meer ontvangen?  
Stuur dan een e-mail aan [esda@adventist.nl](mailto:esda@adventist.nl)*

**ESDA Nederland** Adres Amersfoortseweg 18,  
3712 BC Huis ter Heide  
Telefoon 030 - 6931509  
INGbank NL76 INGB 0000 0383 25  
Rabobank NL59 RABO 0155 9483 18  
**E-mail** [esda@adventist.nl](mailto:esda@adventist.nl)  
**Web** [www.esda-online.nl](http://www.esda-online.nl)

**ESDA België** Adres Ernest Allardstraat 11, 1000 Brussel  
Telefoon 02-5113680  
ING Bank BE47 3100 1698 4180

**GRATIS Download**  
Contact Magazine



**ESDA Instituut ONLINE**  
Bijbellessen Online

